

SKOLPORTENS NUMRERADE ARTIKELSERIE
FÖR UNDERVISNING, LÄRANDE OCH LEDARSKAP

MJUKA ÖVERGÅNGAR MELLAN ÅRSKURS 3 OCH 4

En studie kring lärares och rektorers
uppfattningar för att åstadkomma
framgångsrika stadieövergångar

FÖRFATTARE:

Sara Eklund
Monica Rundqvist



SKOLPORTEN

LEDA & LÄRA

3/2023

SAMMANFATTNING

ETT DATADRIVET SKOLFÖRBÄTTRINGSARBETE som startade i en undersökning kring elevers läsförmåga ledde till att vi fick insikt i att det saknas rutiner för att åstadkomma en mjuk stadiövergång mellan årskurs 3 och årskurs 4. Syftet med vår studie är att fördjupa kunskapen kring vad som kan karaktärisera en mjuk övergång samt finna svar på följande fråga: "Vad lyfter lärare och skolledare som avgörande aspekter för en mjuk övergång mellan årskurs 3 och årskurs 4?". Vi har använt oss av en digital datainsamling, fokusintervjuer och gruppintervjuer med lärare samt intervjuer med rektorer. Resultatet visar att information om extra anpassningar, social utveckling och kunskapsresultat uppfattas som tre viktiga beståndsdelar som behöver ges utrymme i överlämningsprocessen.

Sara Eklund är förstelärare på Lagersbergsskolan i Eskilstuna kommun.
Epost: sara.eklund@eskilstuna.se

Monica Rundqvist är förstelärare på Lagersbergsskolan i Eskilstuna kommun.
Epost: monica.rundqvist@eskilstuna.se

Denna artikel har den 30 augusti 2023 accepterats för publicering i Skolportens numrerade artikelserie för utvecklingsarbete i skolan. Artikeln har granskats av en forskare som ingår i Skolportens granskargrupp.

Fri kopieringsrätt i ickekommersiellt syfte för kompetensutveckling eller undervisning i skolan och förskolan under förutsättning att författarens namn och artikelns titel anges, samt källa: Skolportens artikelserie. I övrigt gäller copyright för författaren och Skolporten AB gemensamt.

Denna artikel är publicerad i Skolportens artikelserie Leda & Lära:
www.skolporten.se/forskning/utveckling/

Aktuella Författaranvisningar & Skrivregler:
www.skolporten.se/forskning/skolutveckling/skolportens-utvecklingsartiklar/

Vill du också skriva en utvecklingsartikel? Mejla till redaktionen@skolporten.se

INNEHÅLL

INLEDNING	7
Problematiska övergångar	8
SYFTE, FRÅGESTÄLLNING OCH METOD	11
Syfte och frågeställning.....	11
Metod.....	11
RESULTAT	13
Samverkan (- Struktur, samsyn, styrning)	13
Synkronisering	14
Dokumentation	15
Slutsatser.....	15
DISKUSSION	17
REFERENSLISTA	19

INLEDNING

VÅR SKOLA ÄR en mångkulturell skola med cirka 500 elever från förskoleklass upp till årskurs 6. De flesta årskurser är treparallella och på skolan arbetar drygt 30 lärare. Det finns också språkhandledare på både arabiska och somaliska.

I flera års tid har lärare på vår skola signalerat att elever som börjar i årskurs 4 har behov av att höja sin läsnivå för att uppnå den nivå som krävs vid läsning av faktatexter för mellanstadiet. Lärarna, som nyligen lämnat av klasser i årskurs 6 för att ta emot årskurs 4, upplever att eleverna i årskurs 4 inte visar tillräcklig förståelse för att exempelvis bestämma relevant fakta ur en egenläst faktatext.

År 2020 fick vi, tillsammans med en grupp kollegor, delta i Ifous FoU-program ”Datadriven skolförbättring”. Tillsammans med andra skolor från Eskilstuna kommun, Salems kommun, Värmdö kommun, Tyresö kommun och Nyköpings Strands gymnasium samt Fridagymnasiet i Vänersborg har vi under en treårsperiod medverkat i programmet. Ifous metod bygger på ett kollegialt lärande med förankring i forskning. Under de tre åren som deltagare i Ifous-programmet har vi fått formativ feedback av andra deltagare i programmet vilket har utvecklat vårt projekt. Tack vare att fler professioner samverkat i FoU-programmet, såsom lärare, skolledare och forskare, har vi fått möjlighet till feedback ur olika perspektiv.

Den modell som legat till grund för vårt utvecklingsarbete är datateammodellen (Schildkamp, 2016). Den bygger på kollegialt lärande genom att tillsammans definiera ett problem och samla in data för att i olika steg kontrollera, analysera, tolka och dra slutsatser kring problemet. Avslutningsvis prövas och utvärderas nya förhållningssätt.

Under verksamhetsutvecklingen analyserades elevdokumentation för elever som slutade årskurs 3 och efter sommaren började årskurs 4. Information om måluppfyllelse i svenska eller svenska som andraspråk i årskurs 1, 2 och 3 samlades in. Dessutom lästes skriftliga individuella utvecklingsplaner igenom för att identifiera eventuella extra anpassningar samt

att synliggöra elever som låg på gränsen att inte nå de dåvarande kunskapskraven. Denna data kompletterades med intervjuer med mentorer i årskurs 3 för att stärka tillförlitligheten i tolkningen av elevernas skriftliga individuella utvecklingsplaner.

Analysen av ovanstående förstudie visade en diskrepans mellan de skriftliga individuella utvecklingsplanerna och intervjusvaren. Vanligast var att det som lärare gav uttryck för vid intervjuerna inte syntes i dokumentationen.

Det ger anledning till att vidare problematisera överlämningen som sker mellan årskurs 3 och årskurs 4: Vilken information lämnas egentligen över till lärare inför årskurs 4? Problematiseringen av överlämningen stärktes ytterligare efter att ha tagit del av elevers måluppfyllelse inför höstlovet i årskurs 4 samt intervjuat årskurs 4-lärare utifrån deras bedömningar av måluppfyllelse och elevers behov av extra anpassningar. Där upptäcktes skillnader både i måluppfyllelsen samt de anpassningar som tillämpats och inte tillämpats.

I lärares uppdrag ingår att samla in och analysera data kring elevernas utveckling i form av skriftliga individuella utvecklingsplaner, måluppfyllelsedokument och lärares enskilda dokumentation. Att dokumentera elevers utveckling är kopplad till att alla elever ska mötas och utmanas på sin nivå, oavsett förutsättningar (Hirsh, 2017). Skolverket har beslutat att alla elever ska ha en upprättad skriftlig individuell utvecklingsplan i samband med ett av de utvecklingssamtal som genomförs under året. Skolverket betonar att den individuella utvecklingsplanen ska vara både framåtsyftande och tillbakablickande (Skolverket, 2022).

De skriftliga individuella utvecklingsplanerna utgör en stor del av dokumentationen vid överlämningsprocessen. I Lärarförbundets rapport (2021) uppger dock hälften av lärarna att de inte hinner följa upp dokumentationen av elevernas kunskapsutveckling. Detta riskerar en snabb bedömning med snabba åtgärder utan djupare analys.

I vår egen förstudie upptäcktes att mer än en fjär-

dedel av eleverna hade fått en annan bedömning i årskurs 4 än i årskurs 3. Även om de nationella kunskapskraven skiljer sig åt mellan årskurs 3 och 4 gav upptäckten anledning till att fundera kring likvärdighet vid bedömning som en aspekt av elevers övergång från årskurs 3 till 4. I en rapport från Skolverket (2004) anges nationella proven både som ett stöd i utvecklingsarbetet och som en kalibrering. Rapporten visar att det är problematiskt att säkra en likvärdig betygsättning.

Som en följd parallellrättades den del av årskurs 3 nationella prov som behandlar skrivandet av faktatexter. Lärarna delades in i två olika "rättningsgrupper" baserat på huvudsaklig undervisningsgrupp; F-3 eller 4-6. Mer än en tredjedel av elevsvaren bedömdes olika mellan de två olika grupperna. Däremot sjönk diskrepansen mellan bedömningen av måluppfyllelse i årskurs 3 och 4 jämfört med tidigare år då lärare inte getts möjlighet att parallellrätta nationella prov.

PROBLEMATISKA ÖVERGÅNGAR

ELEVER GENOMGÅR MINST sex övergångar från förskola upp till gymnasiet (Skolverket, 2014). Skolverket lyfter övergången mellan årskurs 3 och 4 som speciellt problematisk:

Övergången kan innebära att arbetstyngden ökar, undervisningen utgår från mer textintensiva läromedel och högre krav ställs vad gäller kognitiva förmågor. Många pedagoger uppfattar att övergången till årskurs fyra är en av de mer kritiska. (Skolverket, 2014, s.14)

Skolinspektionen har granskat stadieövergångar mellan årskurs 6 och 7 utifrån den lag som stiftades 2018. Den innebär att den avlämnande skolan vid skolbyten och stadieövergångar är skyldig att lämna över relevant information som ska underlätta övergången för eleven (Skollagen 12j §). Rapporten från granskningen lyfter att elever som går från årskurs 6 till årskurs 7 riskerar att gå lång tid innan rätt stöd sätts in. Följande generella utvecklingsbehov har identifierats:

- ★ Avlämnande skola behöver se över vilken information som är relevant att överlämna
- ★ Skolorna behöver utgå från vilka behov som finns för elevernas fortsatta progression
- ★ Skolorna behöver samverka så långt som möjligt
- ★ Rektor behöver se till att det finns en samsyn på skolan om vikten av att informationen används
- ★ Styrningen av arbetet med elevers övergångar behöver bli mer strukturerad

Ackesjö (2016) förklarar en *mjuk övergång* som en växelverkan mellan olika arenor där förberedande aktiviteter såsom besök i den nya verksamheten är att föredra. Övergången ska både kunskapsmässigt och socialt ta vid där eleven befinner sig. Att få avsluta ett stadium är av lika stor vikt som att börja ett nytt stadium. Ackesjö (2016) poängterar vikten av att progression och fördjupning finns som ingredienser vid en övergång likväl som kontinuitet.

Skolverket (2014) beskriver framgångsrika faktorer vid överlämningar. De tar upp samverkan, synkronisering och dokumentation som håller en hög professionell nivå.

När Skolverket beskriver samverkan utgår de från tre grundläggande förutsättningar: styrning, struktur och samsyn. Styrningen handlar om att på ledningsnivå ha det övergripande ansvaret samt att ge förutsättningar för övergångsarbetet. Struktur handlar om det praktiska arbetet vid övergången, vem som ska göra vad samt vilken information som ska överföras och tas emot. Samsyn innebär att lärare kommunicerar med varandra kring bedömning, anpassningar samt hur man tolkar kriterier för bedömning. Ackesjö (2016) konkretiserar begreppet samverkan genom att beskriva hur pedagoger i olika verksamheter gör gemensamma projekt och besöker varandras barngrupper. Övergången ska fungera som en bro mellan årskurserna.

Skolverket (2014) lyfter att synkroniseringen handlar om att delarna i samverkansprocessen sker följsamt utan att riskera att flera personer gör samma sak.

Den professionella dokumentationen innebär att innehållet ska vara sakligt och aktuellt. Med det me-

nas att personliga egenskaper och värdeladdade ord bör undvikas. I den professionella dokumentationen ska extra anpassningar och framgångsrika arbetssätt klart framgå (Skolverket, 2014).

Sammanfattningsvis har vi upptäckt diskrepanser i bedömning och dokumentation av våra elever. Vi behöver vidareutveckla vår överlämningsprocess och

mot bakgrund av ovanstående inledning verkar det som att det finns vissa framgångsfaktorer för en mjuk stadieövergång.

SYFTE, FRÅGESTÄLLNING OCH METOD

SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING

MED STUDIEN VILL vi fördjupa kunskapen kring övergångar mellan årskurs 3 och 4. Det gör vi mer specifikt genom att besvara frågeställningen: Vad lyfter

lärare och skolledare som avgörande aspekter för en mjuk övergång mellan årskurs 3 och årskurs 4?

METOD

NEDAN FÖLJER EN beskrivning av urval och genomförande av studien.

Datansamlingen har skett i fyra steg: Enkät med samtliga lärare, fokusgruppsintervjuer med ett urval av lärare, anteckningar från gruppdiskussioner och rektorsintervjuer.

URVAL

Urvalet för enkäten består av samtliga undervisande lärare på skolan. Inför fokusgruppsintervjun gjordes ett urval av lärare från låg- och mellanstadiet. Fokusgruppen bestod av åtta lärare varav tre lärare som senast lämnat elever till årskurs 4 samt tre lärare som senast mottog elever i årskurs 4. De övriga två lärarna har tidigare lämnat elever mellan varandra. Alla respondenter i fokusgrupperna har lämnat elever till varandra minst en omgång. Några av respondenter har lämnat över elever till varandra två gånger. I de kompletterande gruppdiskussionerna medverkade de 24 resterande lärarna på skolan, det vill säga de lärare

som inte deltog i fokusgruppsintervjuerna. Lärarna blandades i tvärgrupper mellan stadierna. I de avslutande rektorsintervjuerna deltog skolans rektor samt biträdande rektor.

GENOMFÖRANDE

Datansamlingen baseras på en forskningsmetod som baseras på kvalitativa data.

Inledningsvis genomfördes en enkät med hjälp av det digitala verktyget Mentimeter. De frågor som ställdes var: "Vad är de tre viktigaste saker du vill lämna över vid en överlämning till årskurs 4?" för årskurs F-3-lärarna samt: "Vad är de tre viktigaste saker du vill få reda på vid en överlämning från årskurs 3?" för årskurs 4-lärarna. Lärarna svarade på enkäten individuellt. Menti-undersökningens svar sammanställdes i ett dokument för analys.

Utifrån analysen av Menti-undersökningen valdes ett par områden ut som utgångspunkt för fokusgruppsintervjuer. De områden som valdes ut var

anpassningar och särskilt stöd, arbetsätt, resultat samt elevens sociala fungerande. Två fokusgruppsintervjuer genomfördes för att få en djupare förståelse för lärarnas uppfattningar. Metoden fokusgrupper ger utrymme för det sociala samspelet där diskussion och reaktion ligger till grund för realistiska beskrivningar (Bryman, 2018). Fokusintervjuerna spelades in och transkriberades genom Word för att kunna sammanställas och analyseras.

Fokusgruppsintervjuerna kompletterades med anteckningar från gruppdiskussionerna. Grupperna diskuterade samma frågor som deltagarna i fokusintervjuerna för att synliggöra samstämmigheten kring övergångar på skolan. Dessa diskussioner antecknades av deltagare samt mejlades in till oss.

Som ett sista steg intervjuades skolledare för att fånga ett ledarperspektiv på vad en mjuk övergång är, i jämförelse med lärarnas. Intervjun fokuserade på vilka delar en mjuk övergång bör innehålla samt vilka rutiner som finns på skolan för övergångar.

ETISKA ASPEKTER

Studien är genomförd i linje med Vetenskapsrådets (2017) krav på samtycke och anonymitet vid deltagande i studier. Samtycke till medverkan i studien har tagits in. Samtliga deltagare har informerats om att de avidentifieras i denna artikel. Lärarna har också informerats om studiens syfte och att de kan välja att avbryta sin medverkan om de så önskar. Ingen av de medverkande har valt att avbryta sin medverkan.

Fokusgruppsintervjun genomfördes av oss författare, vilket kan leda till en risk gällande tillförlitligheten. För att förhålla oss till det hade vi förberett frågor

på ett papper som vi följde utan att lägga till eller ta bort. Vi undvek att ställa följdfrågor för att leda dem i en svarsriktning. Det var vi som höll tiden och såg till att alla frågor besvarades.

När vi väljer att använda delar av anteckningarna från gruppdiskussionerna är vi medvetna om att tillförlitligheten inte är lika hög som vid fokusintervjuerna då anteckningarna är tolkningar av vad som försiggick vid gruppdiskussionerna. Vi genomför alltså en tolkning av en tolkning. Därför har vi valt att ge störst utrymme i studien till innehållet i fokusintervjuerna. Gruppdiskussionerna användes som ett sätt att stärka påståenden som uppkom under fokusintervjuerna.

Det etiska dilemma som uppstår när det endast är två personer som deltar i rektorsintervjuerna är vi medvetna om. Därför valdes att endast ställa frågor om skolans rutiner och generella utvecklingsområden som inte kunde leda in på värderingar om exempelvis prestationer.

ANALYS

Vi har genomfört en tematisk innehållsanalys av vår data där vi läst igenom transkripten flera gånger för att hitta mönster och avvikelser i relation till begreppen samverkan, synkronisering och professionell dokumentation som beskrivs i inledningen. Alltså används Skolverkets beskrivningar av aspekter för en framgångsrik överlämning som verktyg vid analysen.

RESULTAT

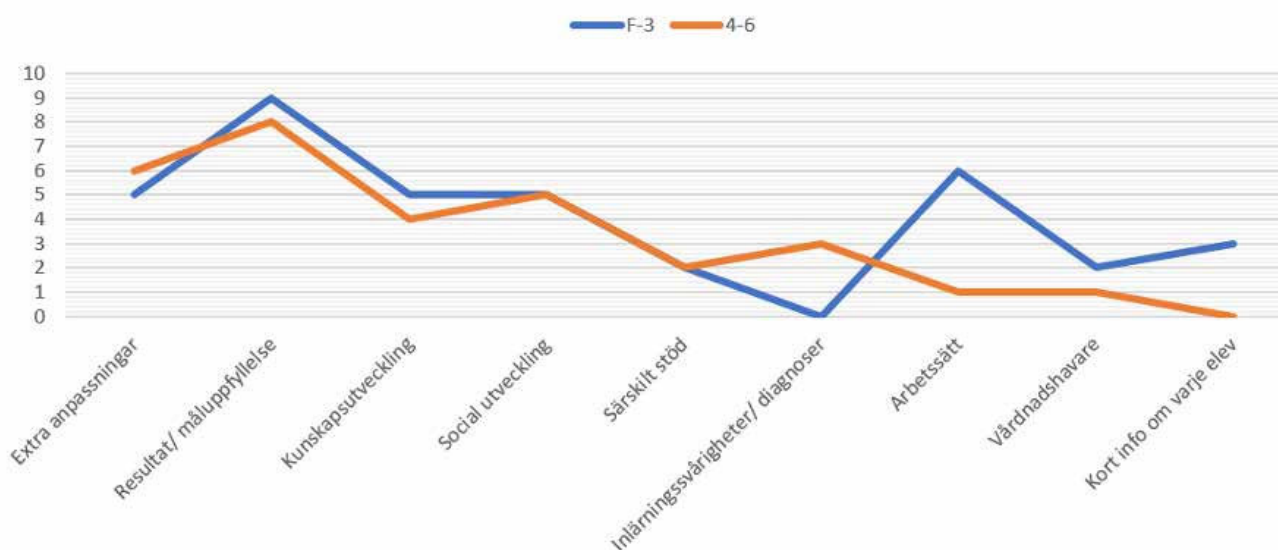
SAMVERKAN (- STRUKTUR, SAMSYN, STYRNING)

ANALYSEN AV DEN digitala undersökningen samt intervjuer med rektorerna visar en hög samstämmighet mellan vad som är viktigt att få med vid en överlämning på skolan, vilket tyder på en hög grad av samsyn. Det är extra anpassningar, social utveckling och kunskapsresultat som överensstämmer mellan grupperna. Den absolut största skillnaden syns där större delen av F-3-lärare vill lämna ifrån sig pedagogiska arbetssätt de har använt medan endast en 4-6-lärare efterfrågar detta. Noterbart är även att gruppen 4-6-lärare vill ta del av elevernas inlärningssvårigheter och diagnoser, vilket ingen av F-3-lärarna anser vara viktigt. Det tyder på att lärarna i F-3 arbetar utifrån det relationella perspektivet då de anser det vara viktigt att lämna över pedagogiska arbetssätt som gynnar eleverna. Analysen visar även på att F-3-lärarna anser det vara viktigt att lämna ifrån sig kort information om varje elev, medan 4-6-lärarna inte prioriterar det i Menti-undersökningen. Det indikerar att 4-6-lärarna inte vill vara färgade av F-3-lärarnas uppfattningar om eleverna.

Utifrån Menti-undersökningen valdes områdena anpassningar och särskilt stöd, arbetssätt, resultat samt elevens sociala fungerande ut. Ur analysen av fokusgruppsintervjuerna framträder att skolan saknar återkommande rutiner för struktur, samsyn och styrning.

Vi önskar tydliga rutiner och ett delat ansvar. Våra IUP:er har olika innehåll (Lärare F-3)

Analysen visar att lärarna i studien ser överlämningen mellan årskurs 3 och 4 som något som sker vid ett enskilt tillfälle. I analysen av intervjuer med skolledning framkommer det att rektorerna erbjuder tid för ett överlämningssamtal där dokument kan överlämnas och frågor kan ställas och besvaras. Rektorerna uttrycker att det ser olika ut kring vilka som deltar i mötet. De elever som börjar i årskurs 4 på skolan kan ha genomgått olika överlämningsprocesser beroende på om de gått på samma skola i F-3 eller en annan, närliggande skola. Utifrån analysen framträder en utmaning med de överlämningstillfällen då endast skolans elev-



hälsoteam deltar under överlämningsamtalen. Risken finns att elevhälsoteamets fokus råder och att klasslärarnas bild av eleven inte framkommer. Det finns en tydlig samsyn på att klasslärarens roll vid en överlämning är den viktigaste. Därför är klasslärarens närvaro vid överlämningsamtalen en strukturellt viktig aspekt. Klasslärarens agenda behöver råda under överlämningsamtalen för att ge en allsidig bild av eleven. F-3-lärare och rektorer verkar eniga om vikten av att lämna över framgångsrika arbetsätt medan 4-6-lärare inte efterfrågar det, varken i Menti-undersökningen, gruppdiskussionerna eller under fokusintervjuerna:

Det kvittar att lärare får en överlämning av arbetsätt då gruppdynamiken skiljer sig när vi får nya klasser (Lärare 4-6)

När det blir fler personer som ska tolka och lämna vidare information upplever lärare att information både läggs till och tas bort. De olika professioner som finns i skolan kan påverka innehållet som lämnas vidare, det saknas en samsyn i vad som ska lyftas i överlämningsamtalen. Det finns en mycket tydlig ton av att sätta elevernas behov främst, åtminstone från de avlämnande klasslärarna som känner eleverna väl. Man vill försöka att komprimera tre år av beprövade förhållningssätt till ett kort omdöme, vilket underbyggs av resonemang om att tiden för ett överlämningsamtal sällan räcker till. De mottagande

lärarna känner inte eleverna, vilket resulterar i att de inte ser värdet i att ta emot framgångsrika arbetsätt eller skriftlig information.

Analysen visar att mentorn bär ett stort ansvar vid överlämningsprocessen. Mentorn i årskurs 3 behöver vara förberedd med vilken information som ska lämnas över till de mottagande mentorerna i årskurs 4. En osäkerhet finns hos fler av mentorerna kring vad som ska lämnas över, hur och när. En av lärarna uttrycker:

Första gången jag lämnade över så visste jag inte vad de ville ha men nu har jag lärt mig (Lärare F-3)

Parallellrättningen av nationella prov lyfts som positiv. Analysen visar att det var ett värdefullt kollegialt utbyte där årskurs 3-lärarna fick inblick i var eleverna skulle samtidigt som årskurs 4-lärarna fick se den förväntade nivån i årskurs 3. Det gör att lärarna under längre tid skapar förståelse för var den faktiska kunskapsnivån ligger hos eleverna. Ett annat värdefullt sätt att skapa en långsiktig förståelse är genom det deltagande i utvecklingssamtal som 4-6-lärare beskriver inträffat vid ett fåtal tillfällen. F-3-lärare har bjudit in mottagande 4-6-lärare att vara med vid utvecklingssamtal under vårterminen i årskurs 3 för att skapa god relation. Analysen visar även fadderverksamhet som en relationsskapande aktivitet som visar både hur eleverna fungerar socialt och kunskapsmässigt. Att bedriva fadderverksamhet indikerar på en vision om god samverkan på skolan.

SYNKRONISERING

UR ANALYSEN FRAMTRÄDER bilden av att rutinerna på skolan för överlämningsamtal har varierat från år till år. Vissa år har årskurs 3-lärare lämnat över till mottagande lärare i årskurs 4. Detta möte har då skett i en till en-form där överlämnande lärare har suttit tillsammans med mottagande lärare och samtalat om varje elev utifrån klasslistan. Det som då lämnats över är elevens kunskapsnivå, sociala förmåga samt annan relevant information kring eleven. Risken finns att information förbises vid dessa en till en-samtal eftersom fler lärare i arbetslaget och speciallärare kan ha arbetat med eleven. Vissa år har ledningen schemalagt tid för detta under t.ex. uppstartsdagarna av läsåret i augusti. Andra år har lärararbetslaget i årskurs 3 läm-

nat över till lärararbetslaget i årskurs 4. Lärarna ställer sig positiva till denna typ av överlämning. Ibland har även skolans elevhälsoteam (EHT) deltagit i överlämningsamtalet. Under dessa samtal upplever lärarna i intervjuerna ett skifte i fokus från att behandla samtliga elever med innehållet ovan till att fokusera på elever i behov av särskilt stöd. Ett fjärde sätt vid överlämning är att klasslärare från årskurs 3 har ett samtal med skolans EHT-team. Där lämnas kort information kring elever i behov av särskilt stöd över. Därefter tar skolans EHT-team med det till ett överlämningsmöte med blivande klasslärarna i årskurs 4. Ovissheten kring vad som lämnas över blir större då synkroniseringen brister.

DOKUMENTATION

ANALYSEN VISAR ATT lärare på skolan använder sig av olika sätt att föra över information kring eleverna. I analysen av fokusgruppsintervjuerna, till skillnad från Menti-undersökningen, framkom att båda fokusgrupperna främjar en skriftlig, kortfattad beskrivning av varje elev för att underlätta studieövergången. De lärare som provat att skriva detta känner sig tillfreds med att i ett dokument ta med alla delar som gynnar elevens fortsatta skolgång. För att citera en av lärarna vid intervjun:

Barnen ska inte behöva tappa två månader innan man kommer på att det fanns Anpassningar tidigare som har fungerat bra för barnet (Lärare F-3)

Tiden uppfattas för knapp för att få med alla delar vid den muntliga överlämningen. De mottagande lärarna beskriver det positiva med att ha ett dokument att kunna gå tillbaka till vid senare tillfälle vid behov. Det tyder på att lärarna vill bilda sig en egen uppfattning om eleverna innan det tar stöd av den skriftliga dokumentation som önskas.

Analysen av gruppintervjuer och fokusintervjuer visar att dokumentationen vid överlämningen ser olika ut. Det kan vara individuella utvecklingsplaner (IUP:er), åtgärdsprogram eller anteckningar från elevhälsomöten som lagras i den sekretessbelagda digitala plattformen ProReNata. Individuella utvecklingsplanerna ser olika ut

och lärarna uttrycker att det inte är ett pålitligt eller bra underlag. En förväntan från rektorerna på skolan är att alla lärare ska ha upprättade individuella utvecklingsplaner på samtliga elever. Dessa finns att ta del av i skolans digitala plattform Vklass. Där synliggörs vilka elever som har en aktuell IUP upprättad. Rektorerna poängterar att de uppmanar samtliga lärare att inom en viss tid se till att alla elever på skolan har en aktuell IUP. Om det upplevs en osäkerhet hos lärarna att upprätta en IUP erbjuder de stöd. Analysen visar att skolan har ett utvecklingsbehov i att upprätthålla en hög professionell nivå i utformandet av IUP:erna, både gällande språk och innehåll. Vikten av professionalitet styrks i de nya allmänna råden kring utvecklingssamtalet och den skriftliga individuella utvecklingsplanen.

Risken som framkommer vid skriftlig överlämning utan muntligt tillägg är att de olika sociala behov som finns hos eleverna inte framkommer. Tolkningen är att lärarna upplever att det är i den lärmiljön eleven befinner sig som behoven synliggörs. Med rätt ledning och stimulans kan elevernas behov bli tillgodosedda i lärmiljön och i en skriftlig överlämning kan dess generella Anpassningar förbises. De mottagande lärarna upplever att i den nya lärmiljön uppkommer behov som inte dokumenterats. Vid en muntlig överlämning finns utrymme för kompletterande frågor om till exempel hur lärmiljön har utformats för att tillgodose elevgruppen.

SLUTSATSER

SAMMANFATTVIS GÅR DE tankar och visioner respondenterna har gällande överlämningar i linje med Skolverkets tre kategorier: samverkan, synkronisering och dokumentation. Gällande samverkan är skolan överens om vilka delar som främst bör finnas vid en överlämning: extra Anpassningar, social utveckling och kunskapsresultat. Synkroniseringen brister eftersom rutinerna ser olika ut från år till år samt oklarheter kring vilka professioner som ska delta vid överlämningssamtalet och vilka som gör vad.

Fokusintervjun förtydligade delar från Menti-undersökningen. Ur Menti-undersökningen framkom att 4–6-lärarna inte ansåg det vara viktigt att få kort

skriftlig dokumentation om varje elev. I fokusintervjuerna pekar däremot lärarna på vikten av att få kort, dokumenterad information att kunna gå tillbaka till kring varje elev. Fokusintervjuerna ger också en tydligare bild av påståendet i Menti-undersökningen där F-3-lärare inte prioriterar att lämna över inläringssvårigheter och diagnoser. I resultatet av fokusintervjuerna trycker F-3-lärarna på vikten av att de mottagande lärarna i årskurs 4 tar vid där eleverna befinner sig för att skapa en mjuk övergång. All datainsamling visar att den skriftliga dokumentation som sker på skolan varierar. Skolan saknar en samstämmig dokumentation.

DISKUSSION

SYFTET MED STUDIEN var att få svar på vad lärare lyfter för aspekter för en mjuk övergång. Resultatet visar att förankrade rutiner är den övergripande viktigaste faktorn i överlämningsprocessen för att skapa en mjuk övergång. Skolverket (2014) betonar synkronisering som en framgångsfaktor i likhet med Ackesjö (2016) som beskriver processen som behöver ske som en växelverkan mellan det gamla och det nya där det kunskapsmässiga och det sociala tar vid där barnet befinner sig. Skolinspektionens granskning av stadieövergångar visar att förankrade rutiner är rankat högt för att åstadkomma en framgångsrik överlämning. Granskningen belyser vikten av tydliga återkommande rutiner kring överlämningar där klasslärarens agenda får råda (Skolinspektionen, 2018).

Resultatet av föreliggande studie samt forskning visar att konkreta rutiner i form av tid och mötesstruktur samt vad som ska överlämnas bör ligga till grund för överlämningen. Alla delar som Skolverket (2014) nämner som framgångsrika faktorer för en mjuk övergång; samsyn, synkronisering och dokumentation ryms i detta konstaterande.

För att mottagande lärare ska kunna ta vid där avlämnande lärare slutade behöver kunskapsresultat, social utveckling samt anpassningar och särskilt stöd överlämnas. Lärarna efterfrågar någon form av checklista att använda vid överlämningen där just dessa delar kan sammanställas. Skolverket (2014) ger förslag på olika typer av checklistor att använda i överlämningsprocessen. Det är värdefullt att inte måluppfyllelsen finns med i checklisten då risken finns att man som lärare inte tar del av all information som redan finns i elevens skriftliga individuella utvecklingsplan. Checklisten ska fungera som ett stöd i vilken dokumentation som finns om eleven, inte *vara* dokumentationen.

Utifrån Ackesjös (2016) definition av en mjuk övergång som tar vid där barnet befinner sig är det av värde att även framgångsrika arbetssätt och metoder överlämnas. I och med en sådan överlämning kan det nya stadiet få kännedom om den ledning och stimu-

lans som funnits tidigare. Resultatet från föreliggande studie visade att de flesta F-3-lärarna önskade att få lämna över pedagogiska arbetssätt till de mottagande lärarna. Det var däremot inte alls högt prioriterat av 4-6-lärarna i vår studie. Ackesjös (2016) definition kring vad en mjuk övergång är skiljer sig åt i detta fall då de mottagande lärarna på skolan menar att det som är ett framgångsrikt i ett klassrum inte behöver vara det i ett annat eftersom gruppdynamiken skiljer sig åt. Vår analys av både resultat och forskning stärker uppfattningen om att pedagogiska arbetssätt är av vikt att lämna över vid ett stadieskifte. Det gör att, precis som F-3-lärare i studien nämner, övergången blir en bro från det gamla till det nya, istället för ett dike.

Det är elevens behov och inte elevens svårigheter som behöver vara i fokus under en överlämning. Skolan ska präglas av ett relationellt synsätt som behöver rannsaka metoder och arbetssätt för att tillgodose maximal utveckling för alla elever. Vi får inte fastna i det kategoriska synsättet där fokus ligger på att se elevens svårigheter. Lärarna som deltagit studien är överens om att varje elev ska få utrymme i överlämningsprocessen. Även rektorerna lyfter elevens sociala och kunskapsmässiga behov som något som behövs lämnas över. Resultatet visar att det fysiska mötet mellan mentorerna i respektive stadie krävs för att inte andrahandstolkningar ska uppkomma samt att det upplevs ett skifte i fokus från att samtliga elever ska behandlas under överlämningen till att elever i behov av särskilt stöd får mer utrymme. Detta indikerar att överlämningen tangerar åt det kategoriska hållet.

Rektorerna lyfter även vikten av elevernas individuella utvecklingsplan som kan användas som stöd i överlämningen. Det nämns däremot inte av lärarna under fokusgruppsintervjuerna. Resultatet av föreliggande studie visar att elevernas individuella utvecklingsplaner inte alltid används som ett tillbakablickande verktyg. Intervjuszvaren i förstudien överensstämmer inte alltid med elevernas bedömningar

och mål i den framåtsyftande planeringen. Orsaken till detta är att lärarna endast går på den muntliga och eventuellt kortfattade skriftliga informationen som ges kring varje elev under överskolningssamtalet. Skolans individuella utvecklingsplaner är inte enhetliga och lever inte alltid upp till Skolverkets rekommendationer.

Den förväntan hos rektorerna kring att samtliga elever ska ha en upprättad individuell utvecklingsplan säkerställer rektorerna genom den digitala plattformen Vklass. Resultatet av föreliggande studie samt Skolverkets kommentarer till allmänna råd om utvecklingssamtalet och den skriftliga individuella utvecklingsplanen visar att skolan behöver säkerställa att de individuella utvecklingsplanerna skrivs på ett professionellt sätt samt att de utgör en del av överlämningsprocessen.

Den sambedömning av de nationella proven som genomfördes 2022 gav goda resultat vid senare bedömning av eleverna i åk 4: 7,5 procent lägre diskrepans än året innan. En reflektion är att lärarna i årskurs 4 har fått en förförståelse kring kvaliteter i elevtexterna och vad den faktiska kravnivån innebär. Vi ställer oss nyfiket frågan; hur skulle utvecklingen se ut om vi la in fler sambedömningstillfällen eller skolutveckling riktad till likvärdig bedömning?

Skolan behöver frångå den traditionella synen på överlämning där information utbyts vid ett enstaka tillfälle. Resultatet av den här studien visar att lärare är ute efter en långsiktig övergångsprocess. På eget bevåg samarbetar lärare genom att delta på utvecklingssamtal och bedriva fadderverksamhet, vilket går hand i hand med Ackesjös (2016) beskrivning av en mjuk övergång.

Resultatet av föreliggande studie och forskning visar att för att åstadkomma mjuka stadiövergångar mellan årskurs 3 och årskurs 4 krävs samsyn, synkronisering och professionell dokumentation. För en lyckad stadiövergång behövs en hållbar plan som lärarna kollegialt kan arbeta utifrån vid överlämningar. Planen bör innehålla vilka delar som ska lämnas över, hur dokumentationen ska utformas och vem som ska göra vad under en längre period.

Övergångar mellan olika stadier kan vara problematiska och det saknas lättillgänglig forskning inom området mellan årskurs 3 och 4. Forskningen bidrar med rapporter och litteratur främst mellan förskola och skola samt årskurs 6 och 7. Dock framkommer det av Skolverket (2014) att övergången som vi belyst är en av de mest kritiska. En övergång som sker mellan årskurs 3 och 4 sker vanligtvis på samma skola och informationen förväntas lämnas över obehindrat. Vår studie visar att så är inte fallet då det brister i flera områden.

Utvecklingsarbetet som startade 2020 med frågeställningen: *Varför når eleverna inte läsmålen i årskurs 4 trots att de nått målen i årskurs 3?* grundade sig i en bred datainsamling. I en djupgående analys av data fann vi att skolans överlämningar behövde utvecklas för att eleverna ska nå så långt som möjligt utan hinder på vägen. Att låta analysen få ta tid har varit en framgångsfaktor för det förändringsarbete som nu bedrivs på skolan vilket är att upprätta en hållbar plan för stadiövergången mellan årskurs 3 och 4 i linje med studiens resultat.

REFERENSLISTA

- ★ Ackesjö, H. (2016). *Övergångar mellan skolformer – kontinuitet och progression från förskola till skola*. Stockholm: Liber.
- ★ Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder* (uppl 3). Stockholm: Liber.
- ★ Hirsh, Å. (2017). *Perspektiv på skolans pedagogiska dokumentation – den skriftliga individuella utvecklingsplanens roll och relation till annan dokumentation*. Skolverket. https://www.skolverket.se/download/18.b173ee8160557dd0b827d9/1516017587464/artikel_asa_hirsh_sept17.pdf
- ★ Lärarförbundet (2021). *Dokumentationsbördan – ett hot mot lärares kärnuppdrag*. Dokumentationsbördan.pdf (cloudinary.com)
- ★ Schildkamp, K. m.fl. (2016). *Datagrundad skolförbättring – utifrån datateammetoden*. Lund: Studentlitteratur.
- ★ Skolinspektionen (2018). *Övergångar – Skolors arbete vid elevers övergång till årskurs 7*. <https://www.skolinspektionen.se/beslut-rapporter-statistik/publikationer/kvalitetsgranskning/2018/skolors-arbete-vid-elevers-overgang-till-arskurs-7/>
- ★ Skolverket (2004). *Det nationella provsystemet i den målstyrda skolan – Omfattning, användning och dilemman*. Stockholm: Fritzes.
- ★ Skolverket (2014). *Övergångar inom och mellan skolor och skolformer – Hur övergångar kan främja en kontinuitet i skolgången från förskolan till gymnasieskolan*. (Stödmaterial). *Övergångar inom och mellan Skolformer.pdf* – Google Drive
- ★ Skolverket (2022). *Kommentarer till allmänna råd om utvecklingssamtalet och den skriftliga individuella utvecklingsplanen*. (Stödmaterial). <https://www.skolverket.se/publikationer?id=10169>
- ★ Utbildningsdepartementet (2010). *Skollag 3 kapitlet 12j §*. Skollag (2010:800) | Sveriges riksdag (riksdagen.se)
- ★ Vetenskapsrådet (2017). *God forskningssed*. God forskningssed – Vetenskapsrådet (vr.se)
- ★



SKOLPORTEN